

Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti ve Türkiye'ye Yardımları (1911-1923)

Şule Sevinç KİŞİ

Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

E-Mail: sule.sevinc.kisi@ege.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5418-6216

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 01.04.2020 Kabul Tarihi / Accepted: 22.10.2020

ÖZ

KİŞİ, Şule Sevinç, **Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti ve Türkiye'ye Yardımları (1911-1923)**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 747-777.

Türkler ile Hint Müslümanları arasındaki yakın ilişkiler, kadim Türk devletlerine kadar uzanan oldukça köklü bir tarihi geçmişe sahiptir; ancak 19. yüzyılda Hindistan'ın İngiliz sömürgesi olmasından sonra, Hint Müslümanlarının halifelîği elinde bulunduran Osmanlı Devleti'ne bağlılığı yeni bir anlam kazandı. Özellikle, II. Abdülhamit'in saltanat yıllarında kurulan dostluk köprüsü, Hint Müslümanlarının, 19. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde her biri toprak kayıplarıyla biten savaşlarının hemen hepsinde Türklere maddi ve manevi yardımlarına vesile oldu. Hint Müslümanlarının yardımları, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin girdiği savaşlarda özellikle Trablusgarp Savaşı (1911-1912) ve Balkan Savaşlarında (1912-1913) sistematik bir hale geldi. Ne var ki, I. Dünya Savaşı'nda (1914-1918) sömürge olarak bağlı oldukları İngiltere ile Osmanlı Devleti'nin savaş hali nedeniyle, savaş süresince İngiliz savaş politikasına boyun eğmek zorunda kalan Hint Müslümanlarının yardımları

İngiltere tarafından engellendi. Dahası İngiltere, Osmanlı Devleti'ne karşı açtığı cephelerde Hintlilerle birlikte Hint Müslüman askerlerini de kullandı. Savaş süresince Hindistan'ı lojistik olarak kullanan İngiltere, ayrıca, esir aldıkları Osmanlı askerlerinin bir kısmını o dönemde Hindistan'a bağlı çeşitli bölgelere götürdü. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte hilafetin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması için İngilizlerden söz alan Hint Müslümanları, özellikle de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonraki süreçte Türk Kurtuluş Savaşı'na (1919-1922) önemli maddi destek sağladılar. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Türk milleti adına, gönderilen yardımlar için Hint Hilafet Komitesi aracılığıyla Hint Müslümanlarına teşekkür ederken, uzun süren savaşlarda yanmış, yıkılmış Türkiye'nin imarı için bu yardımların sürdürülmesini de istedi. Bu çalışmada, Hint Müslümanlarının 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti ve Türkiye'ye yardım ve destekleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Türkiye, Hint Müslümanları, Hint Hilafet Komitesi, Mustafa Kemal Paşa, Seyyid Chotani

ABSTRACT

KİŞİ, Şule Sevinç, **Aid of the Indian Muslims to the Ottoman Empire and Turkey (1911-1923)**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 747-777.

The close relations of Turks and Indian Muslims have a very old historical background that goes back to the ancient Turkish states. However, after India became under British colonial rule in the 19th century, the loyalty of Indian Muslims to the Ottoman Empire, which held the caliphate, gained a new meaning. Especially the bridge of friendship established during the reign of Abdulhamit II led to the Indian Muslims' material and moral aids to the Turks since the end of the 19th century in almost all of the wars during the Ottoman Empire's disintegration process, each of which ended with the loss of land. The aid of Indian Muslims became systematic in the wars of the Ottoman Empire in the first quarter of the 20th century, especially during the Tripoli War (1911-1912) and the Balkan Wars (1912-1913). However, during the World War I (1914-1918), the aids of Indian Muslims, who had to succumb to the British war policy during the war, was prevented by Britain due to their war with the Ottoman Empire. Moreover, Britain used Indian Muslim soldiers along with the Indians in the fronts it opened against the Ottoman Empire. Britain made use of India in terms of logistics during the war, and also took some of the Ottoman soldiers as captive and sent them to various regions of India. At the end of the World War I, Indian Muslims obtained

a promise from the British for the protection of caliphate and Turkey's territorial integrity. Indian Muslims provided significant financial support to "The Turkish War of Independence" (1919-1922), especially in the process after the inauguration of the Turkish Grand National Assembly. After the triumph in the War of Independence, Mustafa Kemal Pasha, the Speaker of the Turkish Grand National Assembly and Commander-in-Chief, thanked, on behalf of the Turkish nation, the Indian Muslims through the Indian Committee of the Caliphate for the aids sent, and he also asked for the continuation of these aids in order to contribute to the reestablishment of Turkey, which was devastated then due to the lasting wars. In this study, the aids and supports of the Indian Muslims to the Ottoman State and Turkey at the first quarter of the 20th century will be discussed.

Keywords: Ottoman Empire, Turkey, Indian Muslims, Indian Committee of the Caliphate, Mustafa Kemal Pasha, Seyyid Chotani

Giriş

Türkler ile Hintlilerin yakın ilişkileri kadim Türk devletlerine kadar uzanan köklü bir tarihe sahiptir. Kuşhanlar, Akhunlar, Delhi Sultanlıkları, Babür İmparatorluğu ve Gazneliler Hindistan'da varlık gösteren Türk kökenli devletlerdir. Ortaçağ'dan itibaren Hindistan'da Müslümanlığın yayılmasında Türklerin de rolü vardır.

Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki ilk ilişkiyse Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almasının ardından Hindistan'dan gelen kutlamalarla başladı.¹ 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi ile halifelğin Osmanlı Devleti'ne geçmesinden sonra Türklerle Hint Müslümanları arasında daha yakın ilişkilerin kurulmaya başladığı görülür.²

19. yüzyılın başından itibaren aşamalı biçimde İngiltere'nin sömürge olarak Hindistan'a fiilen hâkim olması, özellikle Müslümanlar üzerinde derin etkiler yaptı. İngiliz sömürge hâkimiyeti Hindular için sadece bir yönetim değişikliğiyken Müslümanlar için tarihlerinde ilk defa siyasi hâkimiyetin kaybedilmesi ve gayrimüslim yabancıların egemenliği altında yaşama mecburiyetinde kalınması anlamına geliyordu. Bu yeni durum din ve kültür meselelerini beraberinde getirdi ve Hint Müslümanlarını güvenebilecek bir merkez aramaya, dolayısıyla zamanın en güçlü İslam devleti durumundaki Osmanlılara daha fazla yakınlaşmaya sevk etti. Babılî'nin 19. yüzyılın ortalarında Bombay ve Kalküta'da konsolosluk açmasının da bu yakınlaşmada etkili vardır. Böylece gittikçe yayılan Osmanlı sempatisi 1853'te Kırım Savaşı sırasında açığa

¹ Mübarek Galip-Saadettin Y. Gömeç, *Hindistan'da Türkler*, Ankara, 2013, s. 108.

² Azmi Özcan, "Osmanlı Hindistan Münasebetleri", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, s. 81-85.

veruldu ve Hindistan'ın bazı şehirlerinde Türk ordusu için kampanyalar açılarak yardım toplandı. Öte yandan Hint Müslümanları İngiliz hâkimiyetine karşı 1857'de başlatılan büyük direnişleri sırasında Osmanlı Devleti'nden destek istediler. Fakat bu esnada Ruslara karşı İngiliz yardımına gereksinimi olan Babiâli destek verecek durumda değildi. Aksine, İngilizler padişah-halifenin kendileriyle müttefik olduğunu yayararak Hint Müslümanlarının direnişini kırmaya çalıştılar. Hindistan, 1858'de Babürlü Hanedanı'nın sona ermesinin ardından resmen İngiliz sömürgesi altına girerken, Hint Müslümanları da Osmanlı Devleti'yle daha yakın ilişki arayışına girdiler. Bunda 1857 olaylarından sonra Osmanlı topraklarına sığınan Hindistanlı ulemanın faaliyetleri kadar gelişen haberleşme ve ulaşım imkânlarının da etkisi vardır.³

Padişah II. Abdülhamit'in (1876-1909) devletin üç kıtaya yayılan coğrafyası üzerinde yaşayan Müslümanların dışında kalan Müslüman topluluklarıyla da ilgilenmesinin doğal bir sonucu olarak, Uzak Doğu'ya kadar uzanan coğrafyada Hint Müslümanları ile yakın ilişkiler kurması, Türklerle Hint Müslümanları arasında var olan dostluk ve gönül bağının gelişmesine vesile oldu. Özellikle, II. Abdülhamit'in batının Pan-Cermenizm, Pan-Slavizm gibi milliyetçi akımlarına paralel olarak iç ve dış politikada geliştirdiği *İslamcılık* politikasıyla ⁴ hem Osmanlı Devleti'ni Batılı devletlere karşı korumak, hem de hilafet etrafında dünya Müslümanlarının birlik ve dayanışmasını sağlamak amacıyla halifelik makamını kullanması, İstanbul'un hilafet merkezi olarak kabul edilmesi gibi nedenler Türkler ve Hint Müslümanları arasında inanç birliğinden kaynaklanan dostluk bağını güçlendirdi. II. Abdülhamit'in Hindistan'a yönelik faaliyetleri sonucunda şahsına karşı Hint Müslümanları arasında büyük bir saygı ve bağlılık oluştu.

Hint Müslümanlarının Osmanlılara karşı beslediği duyguları belirleyen bir başka etken de Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin gidişatı oldu. İngiltere'nin 1878'de Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçmesi sonrasında Osmanlı-İngiliz ilişkileri daima itidalli olarak devam etti. 1880'lere kadar bu ilişki genelde pek soğuk olmadığı için Hint Müslümanları da duygularını serbestçe dile getirebildiler. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlılar için yardım toplamak, gösteriler yapmak, İngiltere hükûmeti nezdinde müracaatlarda bulunmak gibi yoğun faaliyetler içerisinde oldular. İnanç birlikteliği ve İslam kardeşliği gereği Hint Müslümanları; *"Türkler için yapabileceğimiz her şeyi yapmak bizim için farzdır; zira yeryüzünde Müslümanların*

³ Hintliler ile Türklerin tarihi ilişkileri hakkında bk. Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, 3 Cilt, TTK, Ankara 1987; Azmi Özcan, "Hindistan Tarihi", *DİA*, İstanbul 1998, s. 75-81; Azmi Özcan, "Osmanlı-Hindistan Münasebetleri", s. 81-85.

⁴ II. Abdülhamit'in dış politikası hakkında bk. Feroze A. K. Yasamee, *Abdülhamit'in Dış Politikası, Dâvel-i Muazzezama Karşısında Osmanlı 1878-1888*, İstanbul, 2018.

*taşındıkları haysiyet Türkler yüzündendir*⁵ yaklaşımıyla yardım kampanyaları başlatarak Hindistan'daki Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni 125.000 Osmanlı Lirası maddi destekle uğurladılar. Ayrıca, İngiltere Kraliçesi Victoria'ya da Osmanlı Devleti'ne destek vermesi ve Balkanlar'da yaşanacak zulümlere bigâne kalmaması konusunda uyarıda bulundular. Bu sırada Hindistan'daki hâkim duygu, İslam dünyasının ümidi olan halifenin idaresindeki son Müslüman devletine yardım edilmesi gerektiği şeklindedir. Onlara göre eğer Osmanlı Devleti de ortadan kalkarsa İslam'ın geleceği tehlikeye girecektir. Hint Müslümanları başka bir devletin vatandaşı olmakla birlikte dini açıdan Osmanlı halifesine bağlı olduklarından gerektiğinde ellerinde bulunan imkânları halifenin kullanımına sunmaya mecbur hissediyorlardı. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren gelişmeler Hint Müslümanları tarafından yakından takip edilerek, 1897 Yunan Savaşı ve Hicaz demir yolunun inşası sırasında büyük meblağlarda yardım gönderildi.⁶ Yine 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında Müslüman Türk kardeşlerinin yardımına koşan Karaçi halkınca İstanbul'a çekilen bir telgrafta; *"Bütün servetimiz, evlerimizi, mülklerimiz, bedenimizi ve rubumuzu büyük İslam hükümetinin yoluna feda olsun"* denilmekteydi.⁷ Savaş zaferle neticelenip Yunanistan mağlup edilince Bombay'da bulunan bütün camiler ışıl ışıl aydınlatıldı, zafer müjdesi sevinç gösterileri ile paylaşıldı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çabalarıyla 1908'de ikinci kez meşrutiyet yönetiminin kurulması Hint Müslümanlarınca coşkuyla karşılandı ve Hindistan'daki Müslümanların en önemli iki örgütü olan Müslüman Birliği ile Şii Konferansı, Jön Türk devrimini desteklediler. Ne var ki, 1909'da 31 Mart ayaklanması sonrasında II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, Hint Müslümanlarının İttihatçılara olan bakışını olumsuz yönde etkiledi. Öte yandan, Hint Müslümanlarının saygı duyduğu II. Abdülhamit'in yerine V. Mehmet Reşat'ın tahta çıkması, Osmanlılarla Hint Müslümanları arasındaki ilişkilerinin zayıflaması sonucunu doğurduğu için İngilizleri de memnun etti. Ancak hem Osmanlı Devleti'nin birliği hem de İslam dünyasından destek sağlayabilmek için halifelğin öneminin farkına varan İttihatçıların Müslüman ülkelerde propaganda faaliyetlerine girişmeleri, Hint Müslümanları ile yeniden bir yakınlaşma sürecinin başlamasına yol açtı.⁸

⁵ Metin Hülagü, "Hint Müslümanlarının İş Bankası Öyküsü", Süper Haber TV İnternet Sitesi, 24 Eylül 2018, <https://www.superhaber.tv/hint-musulmanlarinin-is-bankasi-oykusu-makale-138541> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020)

⁶ Özcan, agm., s. 84; Azmi Özcan, *Pan-İslamizm Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)*, İstanbul, 1992, s. 95.

⁷ Hülagü, agm, s.1.

⁸ Özcan, *age.*, s. 187-197.

Osmanlı Devleti'nin Son Savaşları ve Millî Mücadele'de Hint Müslümanlarının Yardımları

Trablusgarp Savaşı (1911-1912)

Emperyalist Batı yayımlıcağığının küresel bir hale dönüştüğü 19. yüzyılın ikinci yarısında, sanayileşen ülkelerin ham madde kaynağı ve pazar oluşturmak için sömürge arayışları Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika topraklarına kadar gelip dayandı. Cezayir, Tunus, Kıbrıs ve Mısır'ın elden çıkmasından sonra Osmanlı Devleti'ne ait son Kuzey Afrika toprağını ele geçirmek için İtalyanların 29 Eylül 1911'de başlattığı Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, 18 Ekim 1912 tarihli Ouchy (Uşi) Barış Antlaşması ile alelacele sona erdirildi. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son topraklarını ve İtalyanların işgal ettiği Oniki Ada'yı kaybetti.⁹

Trablusgarp Savaşı'nda İngiliz sömürgesi altında bulunan Hint Müslümanları, Osmanlılarla din kardeşliği bağlamında, Osmanlı-İtalyan Savaşı'nda zarar gören Müslümanların yaralarını sarmak için 2 Ekim 1911'de Kalküta'da "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Yardım Komitesi"ni oluşturduklar. Ayrıca Müslümanların en önemli siyasi teşkilatı olan "Müslüman Birliği (All India Muslim League)", 7 Ekim 1911'de Leknev'de düzenlediği toplantıda bazı kararlar aldı. Müslüman Birliği, ilk olarak İtalyan saldırısını nefretle kınıyor, savaşta Osmanlıları desteklediklerini açıklıyor ve savaşı durduracak girişimlerde bulunması için İngiliz yönetimine çağrıda bulunuyordu. İkinci olarak, Müslümanlara metanet tavsiye edilerek onlardan İngiliz yönetimine güvenmeleri ve maddi yardımlarda bulunmaları isteniyordu. Son olarak, tüm Hindistan'da İtalyan mallarının boykot edilmesi amacıyla Müslümanlara çağrılarda bulunuluyordu.

İtalya ile olan savaş sürecinde Hint Müslümanlarının Osmanlılara çeşitli maddi yardımları da oldu. Savaşta şehit düşen Osmanlı askerlerinin ailelerine bağışlanmak üzere Hindistan'da yardım sandıkları açıldı. Hindistan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlılara destek olmak isteyen Müslümanlardan toplanan yardımları çeşitli tarihlerde Hariciye Nezareti'ne ilettiler. Ayrıca Hint Müslümanları, Trablusgarp'ta bulunan askerlerin tedavisi için bir tıp heyetinin gönderilmesine karar vererek bu konuyu İngiliz yönetimine de bildirdiler. Hindistan'dan 1912'de hasta bakıcılarıyla birlikte yüz yataklı seyyar bir hastane ve 10.000 İngiliz Lirası gönderilerek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne teslim edildi. Bu yardımı alan Hilâl-i Ahmer ise Trablusgarp'a üç sıhhiye heyeti gönderdi, burada hastaneler açarak sayıları 3.000'i geçen hasta ve yaralıya baktı.¹⁰

⁹ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, 6. bs., İstanbul, 2006, s. 424-429.

¹⁰ Hasan Taner Kerimoğlu, "Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptığı Yardımlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı: II/2, (Kış 2012), s. 166; Cemal Sezer-Ömer Metin, "Balkan Savaşlarından Millî Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri (1912-1922)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 54, s. 167-182; Özcan, *age.*, s. 202-203;

Balkan Savaşları (1912-1913)

Osmanlı Devleti'ne karşı aralarında ittifak kuran Balkan Devletlerinden Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın 1912 Ekim ayı içinde peş peşe savaş ilanlarıyla başlayan I. Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin acı yenilgisiyle sonuçlandı ve Rumeli topraklarının tamamı Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasında paylaşıldığı gibi Arnavutluk da 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etti. 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Barış Anlaşması ile Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olarak belirlendi. Ne var ki, Balkan Devletleri arasında Osmanlı Devleti'nden ele geçirilen toprakların paylaşımı tartışması kısa sürede askeri dengeyi bozdu ve kendi aralarında savaşa tutuşmalarıyla II. Balkan Savaşı başladı. Osmanlı Devleti, bu ikinci savaşta 13 Temmuz 1913'te Bulgaristan'ın işgali altındaki yerleri ele geçirebilmek için Çatalca ve Gelibolu orduları ile ileri harekâta başladı, 21 Temmuz'da Lüleburgaz ve Vize, 22 Temmuz'da Kırkkilise (Kırklareli), 23 Temmuz'da Edirne'yi ele geçirdi.¹¹

Henüz I. Balkan Savaşı başlar başlamaz, İngiltere'de yaşayan Müslüman Hintlilerin oluşturdukları "Umum Hint Cemiyet-i İttibadiye-i İslamiyyesi"nin Londra'daki komitesince 24 Ekim 1912'de Hariciye Nezareti'ne gönderilen bir telgrafta; savaşın İslam âleminde heyecan ve galeyana neden olacağı, Avrupa, Asya ve Afrika'da yaşayan Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında dinî savaşa yol açabileceği tehlikesine dikkat çekilmekte, eğer Osmanlı Devleti'nin nüfuz ve haysiyetini ihlal edecek bir durum olursa ve "Büyük Devletlerin" (İngiltere, Rusya, Fransa) Osmanlı Hükûmeti üzerinde baskı ve zorlaması olursa bu durumların İslam âleminde kin ve öfkeye yol açacağına vurgu yapılmakta ve son olarak da savaşın yol açacağı sefalet gibi olumsuzlukların hafifletilmesi için gerek İngiltere'de gerekse Hindistan'da yardım kampanyasının başlatılması kararlarının alındığı bildirilmektedir.¹² (Bk. Resim 1)

Daha savaş haberinin Hindistan'a ulaşmasıyla birlikte Müslümanlar arasında yoğun bir ilginin yanı sıra büyük bir tepkinin de dışa vurulduğu görülüyordu. Basından savaşın gidişatı hakkında bilgi sahibi olan Hint Müslümanları, Osmanlılara yardım etme konusunda çeşitli girişimlerde bulundular. Bir yanda *Comrade* gazetesinde Şevket Ali, Balkan devletlerine karşı savaşmak için gönüllü birlikler kurulmasını önerirken, diğer yanda Hindistan'ın bazı bölgelerinde Avrupa mallarına karşı boykot başlatıldı. Ayrıca Hindistan'ın çeşitli kentlerinde düzenlenen mitinglerde Osmanlı padişahının sağlığı ve ordusunun başarısı için dualar edilirken yardım toplanmaya da başlandı.¹³ Hutbe ve

Hülagü, agm; Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*, C. I, Ankara 2000, s. 27, 29-30.

¹¹ Uçarol, *age.*, s. 436-445.

¹² T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Siyasi, BOA HR.SYS, 2077/12_8-11. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları I*, C. I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2013, s. 216-217.

¹³ Kerimoğlu, agm, s. 169.

fetvalarda Osmanlı Devleti'ni desteklemenin farz olduğu dolayısıyla zekât, sadaka ve kurban bağışlarının Osmanlı Devleti'ne gönderilebileceği belirtildi. Böylece Müslümanların yayın organları olan *Comrade*, *el-Hilâl*, *Zemindâr* gazetelerince düzenlenen yardım kampanyalarında büyük miktarda yardım toplandı ve büyük kısmı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Osmanlı Bankası vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne ulaştırıldı.¹⁴

Bu sırada Hint Müslümanları arasında yardım toplamak amacıyla oluşturulan kuruluşlardan birisi de Bonal bölgesinin hakimesi Nurcihan Hanım tarafından kurulan “Türkiye’ye Yardım Cemiyeti”dir. Bu cemiyetin programı, Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti ile daha yakın olmak ve gelecekte de sürekli hale gelecek iyi ilişkiler kurmak istediklerinin açık birer göstergesi olarak şunlardan oluşmaktadır:

“Bütün Hindistan tarafından Osmanlılara yüz milyon frank yardım yapılacaktır. Bu paranın savaş hazırlıkları için sarf olunması Osmanlı Hükümeti’nden talep olunacaktır. Her yıl Osmanlı memleketine Hint öğrencileri gönderilecektir. Eğitimini tamamlayan bu öğrenciler Osmanlı tabiiyetine girip Osmanlıların yararına çalışacaklardır. Osmanlı darülfünunlarında iki yüz milyon Hintlinin konuştuğu Urdu lisanının okutulması hükümetten talep olunacaktır. Hindistan’daki okullarda öğrencilere Türkçe öğretilenmektedir. Hindistan hacılarına gereken yardımda bulunulması Osmanlı Hükümeti’nden talep olunacaktır.”¹⁵

Öte yandan I. Balkan Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin aldığı ağır yenilgi ve verdiği kayıplar Hint Müslümanlarında büyük üzüntü ve endişeye yol açtı. Balkan Savaşları süresince İngiliz Hükümeti’nin izlediği politikadan memnun olmayan Hint Müslümanları, sık sık bu durumdan duydukları rahatsızlığı dile getirerek İngiliz yönetimini Osmanlılar lehinde hareket etmeye zorlamaya çalıştılar. Hatta savaşın başlarında İngiltere’nin Balkan devletleri safında olduğuna yönelik iddialar nedeniyle Hindistan’ın bazı kentlerinde İngiliz malları boykot edildi.

II. Balkan Savaşı’nda Edirne ve Kırklareli’nin geri alınması İran, Hindistan, Endonezya ve Habeşistan Müslümanları arasında büyük bir sevinç yarattı. Elçilikler vasıtasıyla Tahran, Bombay, Batavya (Cakarta) ve Habeşistan’dan gönderilen tebrik mesajları ile Edirne’nin geri alınmasından dolayı padişah ve hükümetin kutlandığı görülmektedir. Örneğin, 25 Ağustos 1913’te Bombay Başşehbenderi Vekili Basri Bey’in Hariciye Nezaretine gönderdiği yazısında; Edirne’nin geri alınmasının Hint Müslümanlarını son derece sevindirdiği; halkın heyecana gelerek her tarafta büyük mitingler yaptıkları, fevkalade şenlikler düzenledikleri ve konsoloshaneye çektikleri telgraflarla Osmanlı Devleti’ne sevgilerini gösterdikleri bildirilmektedir. Ayrıca Basri Bey’in teşvikiyle Hint Müslümanları arasında mitingler tekrarlanarak bağlı

¹⁴ Hint Müslümanlarının yardımları hakkında bk. Serdal Soyluer, “Balkan Savaşları Sırasında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti’ne Yardım Kampanyalarının Osmanlı Basınına Yansımaları”, *Şarkiyat Mecmuası*, S. 13, 2008, s. 91-118.

¹⁵ “Hindistan’da Türkiye’ye Yardım Cemiyeti”, *Ahenk*, 14 Ağustos 1913.

buldukları İngiltere'nin Osmanlı Devleti lehinde hareket etmesi ve hiç olmazsa tarafsız kalması istenmekte, aksi halde Müslümanların son derece üzülecekleri belirtilmektedir.¹⁶

Edirne'nin geri alınmasıyla birlikte 23 Temmuz 1913 tarihinde Viyana'da yayınlanan *Neue Freie Presse* gazetesine Londra'dan bildirilen bir haberden; Türkiye'nin Trakya'da yürüttüğü harekâtın bütün masraflarının, Hindistan ve Mısır Müslümanları tarafından sağlanmasının kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Kalküta'da yayınlanan ve en büyük İngiliz gazetesi olan *Englishman*'da ise, Osmanlı Hükûmeti'nin yeni düşünce ve girişimlerinden alkoymak için İngiltere tarafından yapılacak her teşebbüsün Müslümanların ciddi surette İngiltere aleyhine harekete geçmesine yol açacağı uyarısı yapılmaktadır.¹⁷

Ne var ki, Edirne'nin geri alınması Avrupa devletleri arasında büyük bir krize yol açtı. Özellikle İngiltere ve Rusya, Bulgaristan ile 29 Eylül 1913 İstanbul Anlaşması'nın imzalanmasıyla sorunun Osmanlı Devleti lehine çözümlenmesine kadar olan süreçte Edirne'nin Bulgarlara iadesi yolunda Babıâli'ye baskı uyguladılar. Bunun üzerine Hint Müslümanları arasında Edirne sorunundan dolayı yeni bir heyecan dalgası ortaya çıktı ve Müslümanlar yeniden çeşitli mitingler düzenleyerek Hindistan ve İngiltere hükûmetlerinden Edirne'nin tahliyesi için Osmanlı Devleti'ne baskı yapılmaması, bilakis himaye edilmesini istediler. Hindistan'daki bu heyecan dalgası, İngiltere'de de büyük bir endişe yarattı ve en sonunda İngiltere'nin Edirne meselesindeki tavrına etki ederek Trakya'nın boşaltılması hakkında Osmanlı Devleti'ne uygulanan baskıdan vazgeçilmesine yol açtı.¹⁸ Bu sırada Hint Müslümanlarının Edirne konusunda gösterdiği duyarlılıktan ötürü, bazı İngiliz yazar ve parlamento üyeleri de *Times* gazetesinde yayınladıkları uyarı yazılarıyla İngiltere Hükûmeti'nin, Osmanlı Devleti'ne karşı sadece adalet duygusuyla hareket etmesi için çaba göstermesini ümit eden yazılar yazdılar. Bu yazılarda; tamamıyla bir Türk şehri olan Edirne'nin tekrar Bulgarlara verilmesinin yeni bir Alsace-Lorraine meselesi yaratacağına dikkat çekilmekte, Hint Müslümanlarının İngiltere'nin Balkan Savaşlarında mutad olan insanîyeti dahi göstermemiş olduğunu hissettiklerinden bahsedilmekte, savaşta uygulanan katliam ve mezalimin inkâr olunamayacağı hatırlatılmaktadır. Ayrıca, İngiltere'nin Hindistan'daki 60 milyon sadık tebaasının Osmanlı Devleti'ndeki dindaşlarının maruz kaldığı felaketleri derin bir hüznün ve elemle gözlediği, İngiltere'nin eski müttefik ve dostunu unutmamış olduğunu fiilen ispat edeceği hakkında da ciddi ümitler beslemekte oldukları belirtilerek, eğer Türkler Edirne'yi kesin olarak ellerinde tutarlarsa bundan

¹⁶ BOA, HR.SYS, 1975/1_57. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları*, C. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2013, s. 192.

¹⁷ "Hint ve Mısır Müslümanları", *Abenk*, 1 Ağustos 1913.

¹⁸ "Hint Müslümanları ve Edirne", *Abenk*, 17 Ağustos 1913.

İngiltere'nin herhâlde memnun kalacağı ve artık orada kalmalarının desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁹

Öte yandan Balkan Savaşları sırasında Hindistan'ın Delhi, Kalküta, Rangoon, Bombay, Madras ve Lahor gibi şehirlerinde çeşitli kişi ve yardım kuruluşları aracılığıyla Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne maddi olarak ulaştırdıkları bağışların miktarı 22.399 İngiliz lirasına ulaştı. Bu yardımların ulaştırıldığı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, savaşın olumsuzluklarını gidermek için faaliyetlerini artırarak İstanbul ve cephelerde hastaneler kurdu, yaralı askerlerin taşınması amacıyla vapurlar kiraladı, büyük istasyonlarda yaralı ve yorgun askerler için çayhaneler açıldı, savaşlarda ortaya çıkan kolera, tifüs gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele edildi ve savaş nedeniyle baş gösteren binlerce Balkan göçmeninin iâşe ve barınma sıkıntılarıyla ilgilendi. Hilâl-i Ahmer'in yaptığı yardımların kaynağının bir kısmı Hindistan ve Mısır'daki Müslümanlardan geliyordu.²⁰

Hint Müslümanlarının Balkan Savaşlarındaki politik ve maddi yardımların dışında Hint Hilal-i Ahmer Cemiyetlerince Türkiye'ye savaşta yaralanan askerlerin bakım ve tedavisinde tıbbi hizmet vermek üzere aralarında Dr. Muhammed Ensari'nin olduğu doktor ve hasta bakıcılardan oluşan üç ayrı heyet gönderildi. Hindistan'dan gelen Hint Hilal-i Ahmer Heyetleri, Çatalca cephesi yakınlarında Ömerli ile Gelibolu'daki hastanelerde görev aldılar. Hint Müslümanları ayrıca savaş felaketinden kaçarak Osmanlı topraklarına ulaşabilen binlerce Balkan göçmeninin iâşe ve barınma sorunlarını gidermek üzere "*Rumeli Muhacirlerine Yardım Cemiyeti*" adıyla bir cemiyet kurdular ve uygun arazi gösterdiği takdirde masrafları kendilerine ait olmak üzere göçmenlerin iskânı için Anadolu'da faaliyette bulunmaya da çalıştılar.²¹

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)

I. Dünya Savaşı, Avrupa'nın sanayileşmiş büyük devletleri arasında 19. yüzyılda birikerek 20. yüzyıla taşınan çeşitli ekonomik, siyasi, askeri gelişmelerin sonucunda gelen ilk genel savaştır. Avrupa'da Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf bloklarının kurulmasından sonra, 20. yüzyılın başlarında, bloklar arasında karşılıklı çıkar hesapları

¹⁹ "Edirne'nin İstikbalî", *Abenk*, 5 Ağustos 1913; "Hakperistane Bir Seda", *Abenk*, 22 Ağustos 1913.

²⁰ Sezer, Metin, agm, s. 169-170. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin 1919 yılı mali raporunda; 1911 yılında 14.611 lira olan sermayesi, Trablusgarp Savaşı'nın çıkmasından sonra cemiyetin, üye kaydı yapmak ve gerek ülke içinden gerekse yabancı ülkelerde yaşayan Müslümanlardan ve özellikle Hindistan, Mısır, Bosna Hersek'ten toplanan yardımlarla 1911-1913 senelerinde 268.873 liraya ulaştığı, böylece Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında görevini yerine getirdiği açıklanmaktadır. Bk. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Programları 1914-1928*, Haz: Murat Uluğtekin-M. Gül Uluğtekin, Ankara, 2013, s. 248.

²¹ Cemiyetin faaliyetleri için bk. Zuhâl Özeydın, "The Indian Muslims Red Crescent Society's Aid to the Ottoman State During the Balkan War in 1912", *Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine (JISHIM)*, Vol. 2, No. 4, October 2003, s. 12-18; Kerimoğlu, agm, s. 176-178.

nedeniyle birbirlerine karşı savaş hazırlıkları sürmekteydi. 28 Haziran 1914'te meydana gelen Saraybosna suikastı sonrasında meydana gelen gelişmeler ve blokların geri adım atmaması sonucunda 1 Ağustos 1914'te Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesiyle I. Dünya Savaşı başladı. Savaşın başlamasının hemen ardından 2 Ağustos 1914'te Osmanlı-Alman İttifak Antlaşması'nın imzalanması, İstanbul'a gelen Goeben ve Breslau isimli iki Alman savaş gemisinin satın alındığının açıklanması ve bu gemilerin isimlerinin Yavuz ve Midilli olarak değiştirilmesinden sonra 28-29 Ekim 1914'te Odessa ve Sivastopol limanlarının bombalması gibi birbirini izleyen bir dizi gelişme sonrasında Osmanlı Devleti kendisini bu savaşın içinde buldu. Bu gelişmeler üzerine Rusya, 2 Kasım'da, İngiltere ve Fransa, 5 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler ve Osmanlı Devleti de bunlara karşı 12 Kasım 1914'te savaş açtı.²²

I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Osmanlı Devleti'nden beklentisi, Hıristiyan sömürgeci dünyasına karşı İslam inancını kullanarak milyonlarca Hintli ve Arapların ayaklandırılmasıydı. Nitekim bu savaşa oldubittilerle katılan Osmanlı Devleti, "cihad-ı ekber" ilan ederek ve fetvalar yayınlarak İtilaf Devletleri sömürgelerinde yaşayan Müslümanları ayaklandırarak bu ülkeleri içerden vurmaya dendi. Ne var ki, cihat çağrısı ve fetvalar sömürgelerdeki Müslümanları harekete geçiremediği gibi, Osmanlı Devleti içinde yaşayan farklı etnik kökenli Müslümanların birçoğunun padişah-halifeye karşı ayaklanıp düşmanla iş birliği yapmalarını da önleyemedi.²³

Bu savaşta Türk-Hint Müslümanlarının dostane ilişkilerinin yerini savaşta birbirlerine karşı olan Osmanlı-İngiliz düşmanlığı aldı. Savaş süresince İngiltere, Hint Müslümanlarının Türklere yardımına engel olduğu gibi²⁴, Osmanlı Devleti'ne karşı Hindistan'ı ve Hint Müslümanlarını kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktan çekinmedi. İngiltere'nin Hindistan'dan çoğu Müslüman olmak üzere cephelere gönderdiği subay, erbaş ve erlerin sayısı 943 bin kişi olup bunların %80'inden fazlası, yani 428 bini asker ve 328 bini geri hizmetlerde olarak 756 bin kişi çeşitli Osmanlı cephelerine gönderildi. Hintlilerin savaştaki kaybı ise 85 bin kadar oldu. Bu kayıp toplamda 121 bini bulan Hintli zayıfatının % 70'ini geçmektedir.²⁵

Savaş sırasında İngiltere'nin Hindistan kozuna karşı Osmanlı Devleti de İngilizlerin boyunduruğundan kurtulmaları için Hint halkını ayaklanmaya teşvik

²² Uçarol, *age.*, s. 467.

²³ Bu konuda bk., Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C. III, Kısım: 1, TTK, Ankara 1983, s. 317-333.

²⁴ 1914-1918 yılları arasında Hint Müslümanları savaşla uğraştıklarından Osmanlı Devleti'ne doğrudan para yardımı yapamadılar. Sadece bu dönemde, İngiliz Kızılhaç Cemiyeti Başkanı Emir Ali aracılığıyla Türkiye'deki savaş felaketzedeleri için 1.631,16.6 Sterlin gönderildi. Bk. Ali Asghar Khan, "Hint Müslümanlarının Türk Kurtuluş Hareketine Mali Yardımı (1919-1923)", Çev. Ahmet Özgiray, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 8/1, Haziran 1993, s. 208.

²⁵ Bayur, *age.*, s. 325.

propagandalarına başvurdu.²⁶ Örneğin, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ve Alman politikalarının teşvikiyle İngiliz sömürgesi Singapur'da tamamı Müslüman olan Hint askerleri isyan ettiler.²⁷ Yine bu konuya dair Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şubesi Müdürü Erkan-ı Harbiye Binbaşısı Seyfi Bey, Türk gazetelerinde yayınlanmak üzere Matbuat Umum Müdürlüğü'ne gönderdiği 15 Şubat 1915 tarihli yazısında, Tercüman Ali Akhar'ın tercümeleriyle Hindistan'da yayınlanan ve elden ele dolaştırılan dört beyannamenin birkaç gazeteye verilerek "*Hindistan'da Sokaklara Yapıştırılmış Beyannamelerden Ele Geçenler...*" başlığı altında yayınlanmasını rica etmektedir. Bu bildirimlerde özetle; İngiltere'nin Hindistan'ı savaşıarak değil, hile ve desise ile ele geçirdiği, esaret ve mahkûmiyet altında tuttuğu Hindistan'a özerklik verileceği gibi hiçbir vaadini yerine getirmeyen İngiltere'ye karşı ayaklanma çıkarmanın zaman ve şartlarının çok uygun olduğu, Avustralya ve Kanada gibi olmak için çalışma sırasının şimdi Hintlilere geldiği ve fırsatı kaçırmayarak İngilizlere karşı ayaklanmaları gerektiği uyarısı yapılmaktadır. Ayrıca, kendi geleceğini düşünmeyen bir milletin hiçbir zaman esareten kurtulamayacağı hatırlatılarak, İngilizlerin Hindistan'ı altın yumurtlar tavuk olarak gördükleri, Hindistan'da bulunan bütün değerli eşyaların İngiltere'ye gönderilmesinin Hintlileri sefaletle sürüklediği, ancak savaş dolayısıyla İngiltere'nin büyük yıkıma uğradığı ve Hindistan'la uğraşmak yerine kendi asli topraklarını koruma derdine düştükleri, işte böyle bir ortamda Hintliler için esareten kurtulma fırsatı doğduğu ve özgürlüklerini sağlamak için ayaklanmalarının sırasının geldiği yeniden vurgulanmaktadır.²⁸

Öte yandan Hint Müslümanları, savaşta Osmanlılarla İngilizlerin karşı karşıya gelmemeleri için gayret sarf ettiler, ancak bunun sağlanamaması üzerine Osmanlıdan yana tavır aldılar. Bu durumdan rahatsız olan İngilizler daha savaşın başında, kamuoyunu yönlendirici yayın yapan gazeteleri kapatarak Mevlana Muhammed Ali ve Ebü'l-Kelam Azad gibi etkili aydınları tutukladılar. Bu arada, Müslümanların mukaddes beldeler ile hilafetin durumuyla ilgili beklentilerini garanti edecek teminatlar vererek ve bazı din adamlarından baskıyla Osmanlılar aleyhine fetvalar alarak halkı sakinleştirmeyi başardılar.²⁹

Diğer yandan İngiltere, "*Almanlar balişeyi esir aldı, onu kurtaracaksınız*" aldatmacasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı Çanakkale ve Irak'ta açılan cephelerde binlerce Hintli askeri

²⁶ Bu konuda bk. Vahdet Keleşylmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Mısyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

²⁷ Bu konuda bk. Ü. Gülsüm Polat; "Hint Askerlerinin Singapur'daki İsyanı (1915)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII-2, 2012, s. 483-498.

²⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Hariciye Matbuat (BOA, HR. MA)*, HR. MA, 1121/28. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi*, TC, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, C. I, İstanbul 2013, s. 157-159.

²⁹ Özcan, agm, s. 84.

kullanılmaktan da geri kalmadı.³⁰ Bu bağlamda İngiltere, Çanakkale cephesine sevk etmek üzere Müslüman Hintliler'den oluşan askerleri Mondros'a getirdi. Selanik Başkonsolosu Kâmil Bey'in 20 Temmuz 1915 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği bilgi yazısında; İngilizlerin Hint Müslümanları için Mondros'ta üç nakliye gemisini camiye dönüştürdüğü, bazı ayet ve hadislerden oluşan ilanlar hazırlattığı, Müslüman askerlere beş vakit namaz kıldırıp oruç tutturmakta olduğu gibi İngiliz subayların da Müslüman askerlere uyum sağlayarak onların elbiselerine, yiyecek ve içeceklerine olağanüstü özen gösterdikleri anlatılmaktadır.³¹ Kâmil Bey'in ifadesine göre, zavallı Müslümanlar kiminle harbe girişeceklerinden habersizdirler; İngilizler Müslümanları yalnız "Almanlarla harp ediyoruz" diye kandırmaktadır. Dahası İngilizlerin Mondros ve Limni'de sıkı sansür uygulamaları nedeniyle adadakilerin hiçbir şeyden haberdar olmadığı da anlaşılmaktadır. Kâmil Bey, buna karşı öneri getirerek, İngilizlerin insanlığa ve özellikle Müslümanlara büyük düşman olduklarına ve kendilerini halifeye karşı savaşa sürüklediklerine dair Arapça ve Urdu lisanlarında bildiriler hazırlatılarak uçaklarla Mondros ve Limni'ye atılmış olsa biçare Hint Müslümanları gerçeklerden haberdar edilmiş ve aldatılmaktan kurtulmuş olacaktı inancını hükûmetine bildirmektedir.³²

İngiltere'nin Osmanlılara karşı savaştığı cephelerde Hint askerlerini kullanması ülkede doğal olarak büyük kızgınlık ve öfke yarattı;³³ hatta Irak cephesinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Hint askerlerinin sayısı İngiliz askerlerinin sayısından iki kat daha fazlaydı. Savaşmak üzere gelen Hintli askerlerden bir kısmı Almanya ve Avusturya tarafından esir alınarak ülkelerine götürüldü. Bu konuya ilişkin 29 Temmuz 1915'te Harbiye Nezareti'nden bizzat Başkumandan Vekili

³⁰ Çanakkale Savaşı'nda yer alan subaylardan biri olan Cevat Abbas Güler anılarında; "Bidayetlerde Almanların karşısında harp ettiklerini zanneden ve büyük savlelerle muannidane taarruzlarda bulunan ve dinlenmek, ateş kesmek nedir bilmeyen Hintliler, kabraman Yedinci Fırka'nın bu mevzideki bölüklerine istirahat imkânını vermemekte idiler... Bir gün işittik ki; bu sabır ve tabammül ve metanet timsalleri kabramanlarımızın süngüleri kadar keskin zekâları, sıkıntılarının tahjifine imkân bulmuştu. Nefes aldırmayan ateş kasrgalarının önüne 'güzel sesler' geçmişlerdi" diyerek müzik eğitimi erlerden biri olan Kasımpaşalı Kara Küçük Ahmet'in gur, güzel ve büyüleyici sesiyle söylediği şarkı ve gazelleriyle düşman kıtalarının ateşlerinin kendiliğinden kesildiğini ve taraflar arasında her gün bir defa yapılan ateşkes süresinin Ahmet'in hançeresinin kuvvetine bağlı kaldığını anlatmaktadır. Bk. *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güler, Cepbeden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl*, Der. Turgut Güler, İstanbul, 2006, s. 131-132.

³¹ BOA, HR. SYS, 2323/1-14. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, s. 215-217.

³² Aynı yer.

³³ Nitekim Şair Mehmet Akif (Ersoy), Çanakkale Savaşı'nı anlattığı şiirinde; "Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne bela..." diyerek İngiltere'nin sömürgelerinden getirdiği insanlarla Çanakkale'de yaşadığı vahşete karşı duyduğu öfkeyi dile getirmektedir. Bk. Mehmet Akif Ersoy, *Safabat*, Haz: Ömer Rıza Doğrul, 18. bs., İstanbul, 1984, s. 425.

Enver Paşa tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen bir yazıdan anlaşıldığına göre;³⁴ Almanya ve Avusturya'da esir bulunan Müslümanları burada istihdam etmek amacıyla ilgili hükümetlerin bunları verip vermeyeceklerinin sorulmasına dair Berlin ve Viyana elçiliklerine telgraflar gönderilmiş, bu telgraflara Viyana'dan verilen cevapta; savaş esirlerinin kendi memleketleri ve ordularına karşı kullanılmalarının uluslararası anlaşmalara aykırı olduğundan izin verilemeyeceği bildirilmiş; ancak tutsakların ülkelerine karşı kullanılmayacağı teminatının verilmesinden sonra Almanya ve Avusturya, bu esirleri onar, yirmişer olarak posta posta göndermeyi uygun bulmuşlardır. Avusturya'daki esirlerin miktarı bildirilmemekle birlikte, Almanya'da yaklaşık 120 Hint Müslümanı bulunmaktaydı. Berlin Sefareti, masrafları Osmanlı Hükûmeti'nce karşılanan ilk beş esiri İstanbul'a gönderdi. Müslüman esirlerden sanat sahibi olanlar ücret karşılığında ordu hizmetinde çalışacak, işe yaramayanları ise Anadolu'da arazi verilerek çalıştırılacaklardır.

İngiltere ise savaşta esir aldığı Türkleri başta Hindistan ve Mısır olmak üzere Müslümanların yaşadığı sömürge bölgelerine götürdü.³⁵ Bu konuda bilinen ilk Türk esirler, Ammara'da bulunan 50 kişilik tutsak Osmanlı memurudur. Osmanlı Hükûmeti tutuklanarak Hindistan'a götürülmüş olan bu memurların 25'inin Bağdat'ta esir alınan İngiliz aileler ile değiştirilmesi için ABD Elçiliği aracılığıyla hukuki bir mücadele başlattı.³⁶ Öte taraftan İngiltere, Irak cephesinde devam eden savaşı önceleri Hindistan Hükûmeti aracılığıyla yürütürken, alınan başarısızlıklardan dolayı harekâtın doğrudan İngiliz Hükûmeti'ne devredilmesini de sağladı.³⁷

Irak cephesinde İngilizlerin eline düşen yaklaşık 161 bin Osmanlı esirinin 60 bini Hindistan, Birmanya ve Kıbrıs'a götürüldüler. Aralarında Filistin, Suriye ve Hicaz cephelelerinden de gelenler olmak üzere tahminen 20 bin kadarı Basra'daki esir toplama kamplarından gemilerle Karacı'ye, oradan da trenlerle Kalküta'ya götürüldüler. Esirler bir süre Kalküta istasyon kampında tutulduktan sonra Hindistan'a bağlı bir vilâyet olan Burma'ya (Myanmar) getirilirken yolda ölenlerinin cenazeleri, Bengal Körfezi ile Andaman Denizi'ne atıldılar. Sağ kalanlar Irrawaddy nehrinde mavnalarla, en büyüğü "Thayet" olan "Meiktila", "Munklon", "Şivebo" ve "Rangoon" kamplarına kapatıldılar. 12

³⁴ BOA, HR. SYS, 2213/24. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, s. 217-218.

³⁵ I. Dünya Savaşı'nda İngilizce esir alınan Türk esirleri hakkında bk. Mustafa Kurtkan Kaçra, "Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerce Hindistan'a Gönderilen Türk Esirleri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C. 15, S. 29, 2016, s. 25-36; Selçuk Ural, "Mütareke Döneminde İngilizlerin Elindeki Türk Esirleri ve Ortaya Çıkan Sorunlar", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38, 2006, s. 187-210.

³⁶ BOA, HR. SYS, 2239/3-53.

³⁷ BOA, HR. MA, 1164/65.

bin Osmanlı askeri kara yolu, demir yolu, köprü, botanik bahçesi, yapay göl ve golf sahası yapımında işçi olarak çalıştırıldılar.³⁸

Ne yazık ki, İngilizler Hindistan ve Arap topraklarında bulunan Osmanlı savaş esirlerine hukuk dışı ve gayriinsani şekilde kötü muamele ettiler. Örneğin, Seyr-i Sefain İdaresi'ne ait Karadeniz vapuru, 1914 Ağustosunda Bombay'da buldukları esnada İngiliz hücumbotu tarafından kazaya uğratıldı, gemi tamir için beklerken Osmanlı Devleti'nin savaş ilanı üzerine vapur mürettebatı İngilizlerce esir alındı. Karadeniz vapurunun doktoru İsmail Bey tarafından 15 Nisan 1915'te hazırlanan ve uğradıkları kötü muameleyi bildiren rapor, Hindistan Hükümeti'nce Londra'da bulunan Amerika Elçiliği aracılığıyla Başkumandanlık Vekâleti'ne ancak 29 Nisan 1916'da ulaştırılabildi. İngilizlerin Osmanlı esirlerine karşı kötü tutumu Başkumandanlık Vekili Enver Paşa tarafından yine Amerikan Elçiliği aracılığıyla şiddetle protesto edildi.³⁹

Savaş süresince İngilizlerin Osmanlı esirlerine karşı devam ettirdiği bu kötü tutum, nihayet Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 31 Aralık 1917'de Bern'de imzalanan esir değiş-tokuşuyla ilgili sözleşme ile sonlandırılacaktır. Bern Sözleşmesi gereğince İngilizlerin esareti altında bulunan Hindistan, Hindçini, Mısır, Malta, Kıbrıs ve Kanada gibi birbirinden uzak yerlerdeki Osmanlı esirlerinin, hasta esirler öncelikli olmak üzere doktor kontrolü altında değişimi yapılacaktır.⁴⁰ Bu konuya dair, 2 Temmuz 1918'de Hilâl-i Ahmer İkinci Başkanı tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda, İngiltere ve Fransa'nın elinde bulunan Osmanlı esirlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nce temin edilen paranın Bern Sözleşmesi gereğince tarafsız bir ülke olan İsveç temsilcileri tarafından dağıtılmasının sağlanması konusunda gerekli girişimlerde bulunulduğunun bildirilmesinin yanı sıra, Osmanlı esirlerinin Mısır ve Hindistan'da tutuldukları kampların isimleri hakkında da ayrıntılı bilgi verilmektedir.⁴¹

³⁸ Myanmar'daki Türk esirlerin durumları, şehitlikleri ve fotoğrafları hakkında bk. Bülent Pakman, "Myanmar'da Türk Esirler", *Pakman World Kişisel İnternet Blogu*, Eylül 2017, <https://bpakman.wordpress.com/turk-dunyasi/turk-esirlerin-yurek-burkan-drami/myanmarda-turk-esirler/> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020)

³⁹ *BOA*, HR. SYS, 2247/6_1-3. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, s. 307-311.

⁴⁰ *BOA*, HR. SYS, 2242/4_80, 3, 12. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi*, C. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No.: 127, İstanbul, 2013, s. 212-218.

⁴¹ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nce, Mısır ve Hindistan'daki esirler için sarf edilmek üzere İsviçre Federal Bank aracılığıyla İsveç Hükümeti temsilcilerine ilk seferde 200.000 İsviçre Frangı, daha sonra aylık olarak 50.000-60.000 Frank gönderilmesi düşünülmektedir ki, şayet bu para yeterli gelmezse artırılacaktır. Osmanlı esirlerinin Hindistan'da tutuldukları kampların isimleri ise şöyledir: Thayetmyo-Burma, Meiktila-Burma, Ahmetnagar, Colaba War Hospital-Poona, Delhi, Camps India, Indian Troops War Hospital-Bombay, Marine Lines War Hospital-Bombay, Poona, Sumerpur-Erinpura-Rajputana, Victoria War Hospital-Bombay, 34th General Hospital, Deolali-Bombay, Indian Troops War Hospital, Marine Lines-Bombay, Bellary-Madras, Poona War Hospital-Poona, Station Hospital-Raangoon, Yerowda Lunatic Asylum,

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla Osmanlı Devleti'nin yenilgiyi kabul ederek savaştan çekilmesiyle birlikte Osmanlı kurumlarınca askeri yükümlülükler derhâl yerine getirilmeye başlandı. Bu kapsamda Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 4. maddesi gereğince İngiliz ve Fransız egemenliği altındaki yerlerden gelen Müslüman esirler de dâhil olmak üzere esirlerin tümü tek taraflı olarak teslim edildi.⁴²

Diğer taraftan savaş boyunca İngiliz savaş politikalarına bağımlı olmak zorunda kalan Hint Müslümanları, savaş bittikten sonra Osmanlı Devleti'nin kaderinin tartışıldığı günlerde yine yoğun bir kampanya ile İngilizlere savaş sırasında verdikleri teminatları yerine getirmeleri hususunda baskı yapmaya başladılar. Bu çerçevede Müslüman ve Hindu bütün Hintlilerin katılımıyla oluşturulan Hint Hilafet Hareketi,⁴³ büyük bir millî dava halini aldı. Bir taraftan Avrupa'ya heyetler göndererek Osmanlıların hayatta kalma mücadelesi desteklenirken bir taraftan da pasif direnişle İngiltere'ye baskı yapıldı. Ayrıca Hint Müslümanları İngiltere üzerinde etki oluşturmak üzere Londra'ya heyetler gönderdiler. Bu konuya ilişkin Roma Sefiri Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey'in 13 Nisan 1920'de Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya gönderdiği bir yazıda⁴⁴, Mondros Mütarekesi'nden beri İtilaf Devletlerinin takip ettikleri siyaset ile İslam âleminin Osmanlı Devleti'nin geleceğine ilişkin tavır ve düşünceleri ile Hint Müslümanlarının Londra'daki faaliyetlerine dair bazı bilgilere yer verilmektedir. Bu yazıda, on aydan beri Avrupa'daki olaylardan anlaşıldığı üzere İslam âleminin her tarafta hilafet makamının şeref, maddi ve manevi kudretinin korunmasından yana olduğu, Hindistan'daki ciddi gösterilerin herkesçe bilindiği, *Şark Meselesi*'nin artık Osmanlı çevresinden çıkıp bir İslam meselesi halini aldığı belirtilmektedir. Galip Kemali Bey'in verdiği bilgilere göre, birkaç ay kadar evvel Hindistan'dan Muhammet Ali Han başkanlığı altında bir milletvekili heyeti Londra'ya gitti ve mart ayında Lloyd George tarafından kabul edildi. *Moslim Outlook* gazetesinde de yayınlanan bu görüşmede Hint Müslümanları tarafından İslam âlemi namına "*Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi sınırlarının korunması*" kesin olarak talep edildi. Galip Kemali Bey, bu heyete gönderdiği bir yazıda, Türkiye'nin verimli topraklarının Yunanlılara verilmek

Yerowda Asylum-Poona. *BOA*, HR. SYS, 2242/2_8-11. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, s. 231-235.

⁴² Osmanlı Devleti'nin uygulamakla yükümlü olduğu askeri şartlar hakkında bk. *BOA*, HR. SYS, 2305/24_7-12.

⁴³ Hint Hilafet Hareketi hakkında bk., K. Kemal Aziz, *Hint Hilafet Hareketi (1915-1933)*, Yay. Haz: Necip Taylan, İstanbul 2014; Mim Kemal Öke, *Hilafet Hareketleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991; Mim Kemal Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Millî Mücadelesi Hilafet Hareketi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988; H. Hilal Şahin, "Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanlarının Tarihi Bağı ve Hindistan Hilafet Hareketi", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, Sonbahar 2019, s. 731-754.

⁴⁴ *BOA*, HR. SYS, 2035/26-26. Belgenin Latin harfleriyle tam metni için ayrıca bk. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, s. 285-287.

istendiğinden, oysaki Türkiye'nin millî sınırlar içinde gelişmesini sürdürmek emeli dışında bir amacı olmadığından ve Osmanlı Devleti'nin iki yüz yıldır yabancı saldırısı karşısında savunma durumunda bulunduğu bahsederek büyük devletlerin de onayıyla Osmanlı Devleti'nin doğal ve millî sınırının belirlenmesinden sonra cins ve mezhep ayrımı olmaksızın içinde yaşayan bütün milletlerin mutlu şekilde yaşayacakları bir idarenin kurulması ve Arap topraklarına da yerel özerklik verilerek halifelik aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne bağlı kalması şeklinde *Şark Meselesi*'nin kesin olarak çözüme kavuşturulmasına dair tafsilatlı önerilerde bulundu. Galip Kemalî Bey'in, Hint Heyeti Başkanı Muhammed Ali Han'dan aldığı İslam âlemi için ümit veren cevabî yazısında ise, İngiltere'ye karşı olmayacak ve Osmanlı'nın yararına olacak bir barış önerisi ile İslam âleminin de huzura kavuşacağı vurgulanmaktaydı.

Millî Mücadele Dönemi (1919-1922)

Mondros Mütarekesi'nin hemen sonrası İtilaf Devletleri tarafından Anadolu'nun çeşitli kısımlarının işgaline başlandı. Ancak 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından İzmir'in işgal edilmesiyle Türk Kurtuluş Savaşı'nın fitili de ateşlendi. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak başlattığı, Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile oluşan millî irade ve Misak-ı Millî ruhuyla ortaya konan millî sınırlar içinde "*Millî egemenliğe dayalı, tam bağımsız yeni bir Türkiye kurma*" ideali İslam dünyasıyla Hint Müslümanlarında da yankı ve destek buldu.

Hint Müslümanları yarattıkları "*Hilafet Hareketi*" ile Türk tezini dünya kamuoyuna duyurmakla kalmadıkları gibi, Türk ulusuna ve dolayısıyla ulusal mücadeleye en dar günlerinde maddi ve manevi yardımda bulunmaktan da geri kalmadılar. Bu sırada Türkiye'nin parçalanmasına karşı oluşan kin ve nefret duyguları İslam dünyasında Cezayir'den Hindistan'a kadar uzanan şiddet hareketlerine ve ciddi huzursuzluklara neden oldu. Müslüman dünyasının İtilaf Devletleri'nin Türk topraklarını işgal etmelerine karşı tepkisi, Hindistan'da Peşaver'den Askot'a kadar öfke ile gösterildi. Ağa Han, Seyyid Emir Ali, Abdülbarî, Yusuf Ali, Şeyh Kıdevî ve İspahanî gibi Hint Müslüman önderleri Türk tezini güçlü bir şekilde savunuyorlardı. Örneğin, Ağa Han, İngiliz Hükümeti'ne Türk illeri üzerinde bir güdüm kurulmasını teşvik etmemesini önerirken, Türklerin tarihleri boyunca dünyanın hiçbir yerinde yabancı boyunduruğuna boyun eğmeyen savaşçı bir ulus olduğunu, Kafkasya'ya kadar uzanan Türk ülkesinin bölünmesinin açıktan açığa ahlak dışı bir davranış olacağını, bu davranışın Hindistan'da sonu gelmez olaylara yol açacağını ve orada İngilizlere karşı ikinci bir "*Alsace-Lorraine*" gibi tehlikeli bir ülser yaratacağını hatırlatıyordu. Türk sorununun Hintliler için "*bir ölüm kalım davası*" haline geldiğini söyleyen Ağa Han'a göre; Edirne'den doğu illerine kadar bağımsız bir ülke olarak padişahın yönetiminde bırakılmalı ve Türkiye, Cemiyet-i Akvam'a üye olmaya davet edilmelidir. Ağa Han'ın bu önerileri yaptığı sırada Hindistan'da da Türk Millî Mücadelesi'ni destekleyen propaganda ve mitingler arttı. 18 Eylül 1919'da Bombay'da Hilafet Komitesi'nin düzenlediği bir mitinge on bin Müslüman katıldı. Bu mitinglerde konuşma yapan

Hintli önderlerden Mahatma Gandhi de halifelğin geleceğine değinerek, kutsal yerlerin kendileri için bir “ölüm-kalım davası” olduğunu belirtti. Daha sonra siyah bayraklar taşıyarak yürüyüşler yapıldı, tüm Bombay Müslümanları mağazalarını kapatarak grev ilan ettiler. Hindistan’ın başka illerinde de buna benzer gösteriler yapılıyor, Delhi, Burma ve Assam’da Müslüman halkın duyguları sürekli olarak canlı tutuluyordu.⁴⁵

Türk Kurtuluş Savaşı süresince Hindistan’da huzursuzluk, kargaşa ve tehlike egemen olacak ve her yanda İngiliz çıkarları zarar görecektir. Ne var ki, Hint Müslümanlarının Türkiye’nin geleceğine dair duydukları kaygı nedeniyle İngiltere nezdinde yaptığı tüm girişimlere rağmen İngilizler, Türkiye’nin parçalanması görüşlerinden uzun süre vazgeçemediler. Mondros Mütarekesi sonrası Urfa, Antep, Maraş gibi şehirlerin işgallerinde ve Anadolu’daki askeri denetlemelerde kullanmak üzere İngilizlerin getirdiği askerler arasında yine Hintli askerler de vardır. İngilizler, İstanbul ve İzmit’in işgalinde de Hintli askerlerden yararlandılar.⁴⁶ Ancak bu kez Türkiye’ye gelen Hint askerleri savaşmak yerine Türklere karşı sempati ve yakınlık göstereceklerdir.⁴⁷

Öte yandan, halifenin yaşadığı İstanbul’un işgalinden sonra Hindistan’da Türkiye lehindeki kıpırdanışlar da arttı. Hint Müslümanları Anadolu için para topluyor, İngiliz makamlarına dilekçeler, muhtıralar sunuyor⁴⁸, İngilizlerin İstanbul’dan çekilmeleri için mitingler düzenliyorlardı.

23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) açılmasından sonra Türk Kurtuluş Savaşı, Meclis eliyle daha sistemli olarak yürütülmeye başladı. Ancak TBMM’nin açılmasından birkaç ay sonra 10 Ağustos 1920’de Osmanlı Hükûmeti temsilcileriyle İtilaf Devletleri temsilcileri arasında Türkiye’yi tam anlamıyla parçalayan Sevr Barış Anlaşması’nın imzalanması, Türkiye’nin yanı sıra İslam dünyasında da kızgınlık ve öfke yarattı.

Bu sırada, bir yandan Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü ve hilafetin otoritesini savunmak üzere Hint Müslüman liderlerinden Muhammed Ali ve Şevket Ali

⁴⁵ Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. I, 2. bs., Ankara, 1987, s. 184-185.

⁴⁶ Gerçi, Müslüman Türklere karşı aldatılarak savaşmaya getirilen Hintli askerlerden bazılarının Türk birliklerine katılmak istedikleri ve İngiliz ordusunda bulunan dindaşlarını savaşmamaya davet ettikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi’nde (ATASE) yer alan belgeler hakkında bk. Mustafa Keskin, *Hindistan Müslümanlarının Millî Mücadele’de Türkiye’ye Yardımları (1919-1923)*, Kayseri, 1991, s. 36.

⁴⁷ Nitekim Şair Nazım Hikmet (Ran), “*Kuvayi Millîye*” destanında geçen Kambur Kerim’in hikâyesinde, Eskişehir’deki Hintli askerler için, “...tel örgülerin üzerinden Kerim’e bisküviti kutularla atan amcaları” ifadesini kullanarak, onlardan dostane şekilde bahsetmektedir. Bk. Nazım Hikmet, *Kuvayi Millîye*, 2. bs., Ankara, 1986, s. 33-34.

⁴⁸ Türkiye’nin geleceği hakkında İngiltere’nin dikkatini çekmek üzere İngiliz Kralı müşavirlerinden Seyyid Emir Ali tarafından kaleme alınarak Londra’da bulunan Hint liderlerince İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon’a verilen muhtıralar hakkında bk. Keskin, *age.*, s. 52-58.

kardeşlerin liderliğinde dini ve siyasi bir oluşum olarak ortaya çıkan Hint Hilafet Hareketi'nin Avrupa'daki kuruluna başkanlık eden Muhammed Ali, Roma'da İtalya Başbakanı, Dışişleri Bakanı ve Papa ile görüşerek Türk tezini Batı'ya tanıtmaya çalışıyor; basına verdiği demeçlerle İngilizleri verdikleri sözü tutmamakla suçluyor, şayet İngilizler Trakya ve Anadolu'da Yunanlıları desteklemeyi sürdürürlerse, Hindistan'ın İngiltere ile ilişkilerini yavaşça keseceği ve bunun bir cihada yol açacağı uyarısında bulunuyordu.⁴⁹ (Bk. *Resim 2*)

Diğer yandan, Hindistan'da 20 Mart 1919'da Seyyid Chotani'nin önderliğinde kurulmuş olan "*Hint Hilafet Komitesi*"⁵⁰ (Indian Committee of the Caliphate), Türk Millî Mücadelesi'ne büyük ölçüde yardımcı olmak için uğraşıyordu. Hint Hilafet Komitesi üyelerinden Şeyh Kıdevî'nin, dünya Müslümanlarının Osmanlı milletine yardım etmeleri ve halifenin etrafında toplanmaları konusunda Akşam gazetesi muhabirine verdiği beyanati, Anadolu gazetelerinde yayınlanmak üzere Ankara'ya gönderildiği sırada, Türklere karşı İngilizlerce takip edilen yanlış politikaları değiştirmek üzere İngiliz Hükûmeti nezdinde girişimde bulunulacağına dair bilgileri içeren gizli bir telgrafi da Hariciye Vekili Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey'e gönderildi. Bu sıralarda Kıdevî'nin Hintli fabrikatörleri toplayarak İngiliz mallarına karşı boykot başlatması sonucunda İngilizlerin Hindistan'daki pamuk tekstili ihracatı 300.000.000 İngiliz Lirası'ndan 100.000 İngiliz Lirası'na indi. İngiltere'ye karşı Hindu mücadele hareketinin başında bulunan Gandhi ise, *Daily Herald*'a verdiği demeçte, Hindistan için özerklik talebinin yanı sıra, Hint Müslümanları ile uzlaşmadıkça barışın kurulamayacağı, Müslümanların yaşadığı topraklarda İslam nüfuzunun kurulması gerektiği, İzmir ve Trakya'nın gerçek sahiplerine verilmesi ile İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince boşaltılması ve Sevr Barış Anlaşması'nın değiştirilmesi gibi konulara değindi.⁵¹ Yine Hint Hilafet Komitesi, Türkiye konusunda benzer kaygıları dile getiren ve Sevr'in şartlarını eleştiren bir beyanname yayınlarak İngiliz Hükûmeti'nin Türkiye hakkında 1918'de kendilerine verdikleri güvenceyi harfiyen yerine getirmesini istedi.⁵²

Hint Müslümanlarının lideri olan Mevlana Muhammed Ali Han'ın, Anadolu'ya maddi yardımda bulunmak için oluşturduğu yardım komitesi aracılığıyla Hindistan'da açtığı yardım kampanyasıyla para toplamaya başladığı bu sıralarda, İngiltere de Hint Müslümanlarının Türkiye'yi desteklemesiyle Anadolu'da oluşan Hint Müslümanlarına duyulan sempatiyi kendi çıkarına casusluk işlerinde kullanmaya çalıştı. Bir taraftan Emir Ali, Hint Müslümanlarının yardımlarını İngiltere adına çalışan bir casus olarak bilinen Dr. Frew'e teslim edildiğine dair demeç verirken, diğer taraftan İngilizlerin görevlendirdikleri Mustafa Sagir adlı casus, Hint Müslümanlarının yardımları

⁴⁹ Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. II, Ankara, 1986, s. 66-67.

⁵⁰ M. Nacem Qureshi, "Hindistan Hilafet Hareketi", *DİA*, C. XVIII, İstanbul, 1998, s. 109-111.

⁵¹ Bu konudaki ATASE belgeleri bk. Keskin, *age.*, s. 62-64.

⁵² Keskin, *age.*, s. 71-74.

konusunda özel elçi olarak Ankara'ya gönderildi. Ankara'da önemli kişilerle tanışan, hatta Mustafa Kemal Paşa'ya Hint Hilafet Komitesi'nce yakında gönderilecek olan birkaç yüz bin liralık yardımdan söz eden Mustafa Sagir'in, Ankara'daki çalışmaları hakkında İstanbul üzerinden Hindistan'daki yardım komitesine yazdığı mektupların, aslında gizli mürekkeple İngiliz casusluk örgütüne yazıldığı Türk istihbaratçılarınca tespit edildi ve bu casus yakalandı. Muhakemesi sırasında, Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmekle görevlendirildiğini itiraf eden Mustafa Sagir, asılarak idam edildi.⁵³

Batı cephesinde Yunan ordusuna karşı yapılan savaşların Türk ordusuna kazanılması, İngiltere'de kaygı yaratırken, Hint Müslümanları arasında sevince yol açarak Türkiye lehindeki faaliyetlerini artırdı. Merkezi Bombay'da bulunan Hint Hilafet Komitesi'nin açmış olduğu yardım kampanyası, Hint Müslümanlarının özellikle fakir ve orta sınıfları arasında büyük bir ilgiyle karşılandı.⁵⁴ Yardımı bu iş için seçilmiş olan ve üzerlerinde hâkî bir üniforma, yeşil cübbe ve başlarında da ay-yıldızlı Kuvayı Milliye kalpağı, kollarında yine ay-yıldızlı pazibentler olan gönüllüler toplamaktadırlar. Yardım karşılığı verilen makbuzlarda ise Osmanlı arması, Muhammed Ali, Mustafa Kemal Paşa ve Enver Paşa'nın resimleri bulunmaktadır.⁵⁵ (Bk. *Resim 3-4*)

Kurtuluş Savaşı ve sonrasında 26 Aralık 1921-25 Ocak 1923 tarihleri arasında Hint Hilafet Komitesi ve Hindistan'daki diğer yerlerden gönderilen para miktarı 74.175.735 kuruş tutarındadır. 26 Aralık 1921-9 Ağustos 1923 tarihleri arasında Hint Hilafet Komitesi tarafından doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'nın emrine gönderilen para miktarı ise 781.570 Osmanlı Lirası tutarındadır. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa emrine çeşitli yerlerden 254.038 Osmanlı Lirası ulaştırılmıştır ki, bu şekilde Mustafa Kemal Paşa'nın emrine gönderilen para toplamı 1.035.608 Osmanlı Lirası'na ulaşmaktadır.⁵⁶ Bunların yanı sıra Millî Mücadele boyunca Türk Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne, Hint Hilafet Komitesi'yle Hint Hilal-i Ahmer Heyeti'nden 55.439 lira, Mısır Hilal-i Ahmer Heyeti'nden 186.257 lira ve diğer ülkelerden de 15.083 lira gönderildi.⁵⁷

⁵³ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara 1990, 557-558; Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, İstanbul 1961, s. 208-211. Ayrıca İngiliz ajanı Hintli Profesör Mustafa Abdullah Sagir'i ifşa eden Türk istihbaratçı Ekrem Baydar'ın anıları için bk. *Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, Atatürk'ün İstihbaratçıydım*, Haz. Sami Karaören, İstanbul, 2010, s. 100-105.

⁵⁴ Müderrisoğlu, *age.*, s. 558.

⁵⁵ Salim Cönce, "Türk İstiklal Mücadelesi ve Hindistan", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, 31 Ekim-1 Kasım 2002, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 207-208, Mim Kemal Öke, *Hilafet Hareketleri*, Ankara, 1991, s. 67.

⁵⁶ Hindistan'dan gönderilen para miktarının dökümleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın teşekkür yazıları için bk. Keskin, *age.*, s. 90-105.

⁵⁷ *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Programları 1914-1928*, s. 315. Millî Mücadele esnasında Hint Müslümanlarının Hilal-i Ahmer aracılığıyla gönderdikleri para miktarları için ayrıca

9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşuyla Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından, 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile Türk-Yunan Savaşı sona erdirildi ve Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında Lozan'da yapılacak barış görüşmeleri hazırlıklarına başlandı. Bu günlerde İzmir'den Ankara'ya dönen Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele boyunca ve sonrasında Hindistan'dan gönderilen yardım paraları için Hint Hilafet Komitesi aracılığıyla Hint Müslümanlarına çeşitli teşekkür mektupları yazarak Anadolu halkı adına teşekkürlerini sunduğu görülmektedir.⁵⁸ Örneğin, 9 Kasım 1922 tarihinde Ankara'dan Hindistan Merkezî Hilafet Komisyonu Başkanı Seyyid Çotani'ye (Chotani) gönderilen mektup, daha sonra basında paylaşılarak Türk kamuoyu da bu teşekkür mektubundan haberdar edilmektedir. Bu mektupta TBMM Başkanı ve Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Hint Müslümanlarına içten duygularla şöyle teşekkür etmektedir:⁵⁹

“Hindistan Merkezî Hilafet Komisyonu Reisi Seyyid Çotani Hazretlerine;

Hiçbir hak ve ahde istinat etmeksizin memleketimizin en kıymetli parçasını işgal eyleyen ve Anadolu'yu istila ederek istiklal davamızı mahkûm-u akamet eylemeye çalışan Yunan ordusu aleyhine ihraz ettiğimiz büyük zaferi tes'iden (kutlama) 17 Eylül'de taraf-ı âlilerinden irat buyrulan nutkun suret-i muharrerisini ancak bu günlerde mütalaa edebildim. Bizim bu büyük zaferimizin tevlit edeceği netayic-i azime yalnız Türkiye'nin mukadderatı üzerine müessir olmakla kalmayacak, aynı zamanda bütün zulüm-dide milletleri, kendi hayat ve istiklallerini tehdit ve tazyik eyleyen zalimler aleyhine hareket için teşci' (cesaret verme) eyleyecektir.

Filhakika kemal-i azim ve ısrar ile idame ve müdafaa edilen istiklal, hak ve hürriyet davalarının muvaffakiyetini külliyen men edecek hiçbir kuvvet mutasavver değildir. Zat-ı âlileri ve refika-i mesailerini gibi fedakâr ve sahib-i azim zevat tarafından sevk ve idare edilen Hindistan davasının da pek uzak olmayan bir zamanda muvaffakiyet-i kâmile ile tetevvüc (taçlanma) edeceğinden tamamen ümitvar bulunuyor ve bunun için dua ediyoruz.

Tarafımızdan ihraz olunan zaferde Hindistan için de mühim bir hisse-i şeref vardır. Bilhassa himmet-i âlileriyle temin buyrulan muavenet-i maddiye ve iane paraları Türkiye davasının tahakkuku yolunda pek ziyade işimize yaramıştır. Bundan sonra dahi devam edecek müzaharet-i maneviyeniz suret-i nihaiyede akdi olan sulhumuzun tesriine ve âmâl-i Milliyemizin tamamen istihsaline yardım edecektir.

Bilhassa ordumuzun bi-misal kahramanlığı ile Yunanlılardan kurtarılan yüz bin kilometre murabba arazide sakin milyonlarca ahali elbisesiz, mevasız

---

bk. Ali Aşgar Khan, *İstiklal Savaşında Hindistan Müslümanlarının Davranışı (1919-1923)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1971; Khan, *agm*, s. 212-215.

⁵⁸ Bu konuda Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde yer alan resmi yazışmalar için bk. Keskin, *age.*, s. 105-128.

⁵⁹ “Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Hindistan”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 11 Şubat 1923.

ve erzaksız bir halde yaklaşan kışın tesirâtına maruz bulunmaktadır. Yunanlıların gayr-i kabil-i tasvir vahşetleri ve tahripkârlığı yüzünden bu vaziyete düşen Türkiye Müslümanları, Hindistan'daki din kardeşlerinin vasi surette muavenetlerine muhtaçtırlar.

Türkiye halkı hakkında daima yüksek bir alaka ile hareket eden ve her fırsatta samimi teveccühâtını izhar eyleyen bütün Hintli kardeşlerimiz hürmetkâr selamlarımızı ve tehiyatımızı (selam, hayır dua etme) arza tavassut-u âlilerini rica eder ve zat-ı âlilerine ihtiramât-ı kalbiyemi arz eylerim efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal”

Mustafa Kemal Paşa'nın bu teşekkür mektubuna karşılık olarak, Hindistan Merkezî Hilafet Komisyonu tarafından Türkiye'nin Roma Elçisi Celalettin Arif Bey aracılığıyla şu telgraf gönderildi:

“Müttehit Hindistan ve hususiyile bilumum Müslümanlar size ve hükûmet-i âliyyeye tamamen itimat ederler ve müheyya-i imkân her muavenet için hazır ve müheyya bulduklarını arz ederler.”⁶⁰

Yine bir başka kadirşinaslık örneği olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, 15 Şubat 1923'te Hint Hilafet Komitesi Başkanı Chotani'ye gönderdiği ve Hindistan'da da yayınlanan telgrafında belirttiği şu sözler oldukça büyük anlam taşımaktadır:

“Türkler zaferlerinin kazanılmasında Hindistan'a çok şey borçludurlar. Türkler, her fırsatta Türk davasına bağlılık ve sevgilerini gösteren ve cömertçe maddi yardımda bulunan Hindistanlı kardeşlerinin desteğini unutmayacaklardır.”⁶¹

Bu sıralarda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'nin savaş sonrasındaki sorunlarının çözümüne yardımcı olmaları için Hint Müslümanlarının yardımlarını sürdürmeleri isteğinin Hindistan'da yankı bulduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Hint Müslümanlarından Hacı Azam Kasım Piri, Ahmet Süleyman Civa, Muhammed Kasım Piri, İsmail Mehmet, Salih Mecla ile refikası tarafından Seyyid Medeni Sahip, Muhammed Kasım ve Murat Sahip vasıtalarıyla Türkiye Hükûmeti'ne gönderilmek üzere Afganistan'ın Bombay Konsolosluğu'na 12.250 Hint Rupisi teslim ettiler.⁶²

Bu arada Lozan görüşmeleri öncesi Türkiye'nin Lozan'da çift başlı temsil sorununu ortadan kaldırmak üzere TBMM'nin 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmasıyla Osmanlı padişahı Vahdettin'in padişahlığı sona erdi ve üzerinde sadece halife unvanı kaldı. Halife Vahdettin'in can güvenliği için İngilizlerden yardım talep ederek 17 Kasım 1922'de yurt dışına gidişi⁶³ sonrası TBMM, yine Osmanlı

⁶⁰ “Hindistan'dan Paşamıza”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 24 Kânunusani 1923.

⁶¹ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 15, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, s. 136.

⁶² “Hindistan'ın Muaveneti”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 23 Kânunusani 1923.

⁶³ Şam'da çıkan Al-barak gazetesi Vahdettin'in Mekke seyahatinden bahisle diyor ki: “*Hicaz Kralı Hüseyin'in firari Vahdettin'i Mekke'ye davet etmesinden maksadı el birliğiyle İngiliz nüfuzunu âlem-i İslam*

Hanedanı'ndan Abdülmecit Efendi'yi halife olarak seçti. İşte bu günlerde Hindistan gazetelerinin verdiği bilgilere göre, 23 Kasım 1922 tarihinde Hindistan'ın Kalküta şehrinde toplanan Merkezî Hilafet Komitesi başlıca şu kararları aldığını açıkladı:⁶⁴

“1. Hilafet Cemaati Abdülmecit Hazretlerinin halife intihap edilmelerinden dolayı âlem-i İslam'ı tebrik eder. Çünkü intihap vakii İslam'ın ve şeriat-ı garrâ-yı Ahmediye'nin usul ve esasâtı dairesinde cereyan etmiştir. Merkezî Hilafet Cemiyeti TBMM Hükûmeti'ne arz-ı teşekkürat eder. Çünkü o Meclis-i Millî bu ümidi tecdit etmiştir.

2. Hilafet Cemiyeti Abdülmecit Hazretlerinin intihabı münasebetiyle Hindistan'da şenlik icra edilmesini taht-ı karara alır.

3. Hilafet Cemiyeti mahlu' (tahtından indirilmiş hükümdar) halifenin himayesinin âlem-i İslam'da nifak ve şikak ilka edeceği fikrindedir. Bunun için Hilafet Komitesi ilan eder ki: Şayet mahlu' halife (Vahdettin) Hindistan'a getirilirse Hint Müslümanlarının ona boykot etmesi farzdır. Hilafet Komitesi son ve kati olarak ilan eyler ki: Lozan Konferansı'nda Düvel-i İtilafîye hilafet için mucib-i nakısa teklif ve şerait dermeyanına kalkışır veyahut bu şerait alelumum makamat-ı mukaddese-i İslamiye'nin gayr-i Müslümanların nüfuz ve tesiri altında kalmasını istihdaf ederse, bu şerait Müslümanlar için hiçbir veçhile kabil-i kabul olmayacaktır.”

Bu kararlardan, Hint Müslümanlarının her anlamda Türkiye'ye desteğinin sürdüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, “*Hint Uleması Cemiyeti*” de saltanatın kaldırılarak halifelikğin korunmasını sağlayan TBMM kararını benimsedi. Bu duruma dair 18 Ocak 1923 tarihli *Times* gazetesine bildirildiğine göre, Gaya şehrinde toplanan Hint Uleması Cemiyeti Başkanı Habiburrahman, cemiyetin Türkiye tarafından onaylanmasına ve bütün dini işlerde yardımına müracaat edilmesine lüzum gösterdiğini açıkladı. Ayrıca cemiyet almış olduğu kararlarla, Mustafa Kemal Paşa'ya ve TBMM'ye güven beyan ederek Türkiye'nin, İslamiyet'in ve İslam milletlerinin şahsi hüküm ve nüfuzlardan korunmasını onayladı.⁶⁵

4 Şubat 1923'te Lozan görüşmelerinin birinci aşamasının anlaşma sağlanamadan sona ermesinden sonra da Hint Müslümanlarının Türkiye'ye politik desteği devam etmiştir. Hindistan'dan *Renter Ajansı*'na bildirildiğine göre, Hint Hilafet Komitesi, İtilaf Devletlerinin barış projesinin pek fena ve ümitleri boşa çıkaracak ve memnuniyetsizliğe yol açacak bir şekilde olduğu kanaatinde. Komite; kapitülasyonlara, Boğazlar'a, Yunan tamirat işlerine ve ekonomik işlere ait maddeler ve usul hakkında İngiliz ret cevabının kabulünü imkânsız görmekte ve Hint

üzerinde takviye edecek harekâtta bulunmaktadır.” Bk. “Vahdettin Mekke'de”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 25 Kânunusani 1923.

⁶⁴ “Hilafet Komisyonunun Kararı ve Fetvası”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 24 Kânunusani 1923.

⁶⁵ “Hint Cemiyet-i Uleması”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 25 Kânunusani 1923; “Büyük Gazi'ye Ulema Cemiyeti Hilafet Müceddidi Lakabını Vermişdir”, *Hâkimiyet-i Millîye*, 30 Nisan 1923.

Müslümanlarını haksızlığa karşı hakkın üstün gelmesini sağlamak için girişilecek son mücadelede büyük fedakârlıklar göstermeye davet etmektedir.⁶⁶

Hint Müslümanları bir yandan adil bir barış yapılması için Türkiye'ye desteklerini sürdürürken, diğer yandan da Türk Kurtuluş Savaşı'ndan ilham alarak İngiltere'den idari özerklik almak için harekete geçtiler. Bu sırada *Daily Telegraph*'a bildirildiğine göre, Hint Müslümanları Allahabat şehrinde bir "*Hilafet Kongresi*" toplayarak, Hindistan'ın özerkliği için meclis toplantılarında sürekli olarak hükümete karşı baskı yapma kararı aldı.⁶⁷ İngiliz yönetimine karşı mücadele eden Hint milliyetçileri müfritler (aşırılar) ve mutediller (ılımlılar) adıyla ikiye ayrılmışlardır. Müfritler İngiliz ordusunda Hintlilerin asker olmasına muhalefet etmek, İngilizler ve taraftarlarıyla hiçbir şekilde ortak çalışmamak, İngiliz tebaasına boykot yapmak gibi hareketlere eğilim göstermekte ve İngilizlerin derhâl memleketten kovulmasını istemektedirler. Bu amaçlar doğrultusunda Müslümanlar ile Hindular ortak hareket etmektedirler. Müslüman müfritlerinin başında Muhammet Ali (Cinnah) ve Şevket Ali isminde iki lider bulunmakta ve Hindu müfritlerinin başkanlığını da Mahatma Gandhi yapmaktadır. Bunların hepsi iki yıl önce İngiliz hükümeti tarafından hapse mahkûm edilmiş ve bu olay Hindistan'da büyük gösterilere yol açmıştı. Oğulları hapiste iken Muhammed Ali ve Şevket Ali'nin anneleri ülkeyi dolaşarak oğullarının başlattığı propagandayı tamamladı. Mutediller veya son aldıkları isimle Ahrar Fırkası, aynı amaca ılımlı yöntemle gitmeye çalışan bir partidir. Hindistan'da 1923 yılına kadar seçimleri hep ılımlılar kazanırken ilk kez belediye seçimlerini Allahabat gibi bazı büyük şehirlerde aşırılar kazanmıştır ki, bu sonuç nedeniyle 1923 sonbaharında yapılacak yasama meclisi seçimlerini de kazanacakları tahminleri yapılmaktaydı.⁶⁸ Böylece Hindistan'da sürüp giden bağımsızlık hareketi ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin eski gücünü kaybetmesinden sonra 1947 yılında başarıya ulaşabilecektir.⁶⁹

Sonuç

Tarih boyunca Türklerle yakın ilişki içinde bulunmuş olan Hint Müslümanları, 1858'de Hindistan'ın tümüyle İngiliz sömürgesi altına girmesinden sonra, umutlarını halifeliği elinde bulunduran Osmanlı Devleti'ne bağladılar, II. Abdülhamit'in halifelik kurumu aracılığıyla İslâm birliği kurma politikası çerçevesinde kendilerine uzanan dostluk elini tuttular ve kurulan bu dostluk bağının sonucunda Osmanlı Devleti'nin

⁶⁶ "Hilafet Komitesinin Bir Daveti", *Hâkimiyyet-i Millîye*, 18 Şubat 1923.

⁶⁷ "Hilafet Kongresi'nin Kararı", *Hâkimiyyet-i Millîye*, 4 Mart 1923.

⁶⁸ "Hindistan'da Vaziyet", *Hâkimiyyet-i Millîye*, 1 Mayıs 1923.

⁶⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. III, TTK, Ankara, 1950, s. 654-655. Şüphesiz ki, Hindistan'daki bağımsızlık mücadelesinde gerek Müslüman gerekse Hindu ve Sih önderleri Kurtuluş Savaşı'nın ve Türk Devrimi'nin önderi Mustafa Kemal Atatürk'ten ilham aldılar. Bu konuda bk. Mohammad Sadiq, *Türk Devrimi ve Hindistan Özgürlük Hareketi*, Çev. Funda Keskin Ata, TTK, Ankara, 2018.

zor zamanlarında sağladıkları maddi ve manevi yardımlarla destekte bulunmaya çalıştılar. Bu cümleden olarak Hint Müslümanları, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'ne yardım kampanyalarıyla sadece Müslüman Hintlilerden değil, diğer dinlerden olan Hintlilerden de yardım toplayarak ulaştırmanın dışında, İngiltere üzerinde etkili olacak büyük mitingler düzenlemek gibi son derece takdire şayan siyasi girişimlerde de bulundular. Ancak I. Dünya Savaşı'nda sömürge olarak bağlı oldukları İngiltere'nin savaş politikalarına teslim olmak zorunda kalan Hint Müslümanları, savaşın sona ermesiyle birlikte hilafetin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır aldılar ve Türk Kurtuluş Savaşı'na özellikle de TBMM'nin açılmasından sonraki süreçte hatırı sayılır derecede maddi destek sağladılar. Üstelik bu yardımlar savaş sonrası sorunlarının aşılabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına kadar devam etti.⁷⁰

Millî Mücadele sırasında Hindistan'dan doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına gönderilen paralardan 600.000 lirası Büyük Taarruz öncesi Türk ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması için Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım (Özalp) Paşa'ya gönderildi;⁷¹ 110.000 lirası ise Büyük Taarruz sonrasında İzmir'e doğru kaçan Yunan Ordusu'nun yakıp yıktığı yerlerde aç ve açıkta kalan insanlara yardım edilmesinde, yaralının sarılmasında ve savaşta harap olmuş İzmir gibi şehirlerin yeniden imar edilmesinde kullanıldı.⁷² Cumhuriyet dönemindeyse elde kalan miktardan 250.000 lirası Türkiye İş Bankası'nın kurulmasında,⁷³ geriye kalan miktarsa Türkiye'nin ekonomik gelişimine katkı sağlayacak örnek çiftliklerin kurulması gibi diğer yararlı işlerde değerlendirildi.

Sonuç olarak, kadirşinaslık ve vefa duygusuyla hareket eden Millî Mücadele'nin Başkomutanı ve TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Hint Müslümanlarının Türkiye'ye yaptığı yardımlar için her vesileyle ayrı ayrı teşekkür yazıları göndererek, Türk milleti adına minnet ve şükranlarını ilettiler. Ayrıca Türk milletinin minnetle karşıladığı bu yardımların, uzun süren savaşlarda Türkiye'nin uğradığı zararların giderilerek imar edilmesi için sürdürülmesini de rica etti. Dahası Mustafa Kemal Paşa sadece Hint Müslümanlarına teşekkürle yetinmeyip, ayrıca onların bağımsızlıkları

---

⁷⁰ Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olan Türk-Yunan nüfus mübadelesi sırasında Hint Müslümanlarının Türkiye'ye yaptıkları son yardımlar hakkında bk. Şule Sevinç KİŞİ, "Mübadele Sürecinde Hint Müslümanlarının Türkiye'ye Yaptıkları Yardımların Soruna Dönüşmesi (1923-1925)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. XX, Sayı 41, Güz 2020, s. 541-578.

⁷¹ Kazım Özalp, *Millî Mücadele*, C. 1, 2. bs., TTK, Ankara, 1985, s. 233.

⁷² Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, C. 1, 9. bs., İstanbul, 2000, s. 142-143; Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C. I, İstanbul, 1973, s. 250.

⁷³ Uygur Kocabaşoğlu, *Türkiye İş Bankası Tarihi*, İstanbul, 2001, s. 27-82; Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C. II, İstanbul, 1973, s. 684.

yolundaki mücadelelerine de gönülden desteğini açık açık ifade etti. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, "*Türkler, her fırsatta Türk davasına bağlılık ve sevgilerini gösteren ve cömertçe maddi yardımda bulunan Hindistanlı kardeşlerinin desteğini unutmayacaklardır*" sözleriyle yaptığı tespit, günümüzde de halen geçerliliğini korumaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti Matbuat (HR. MA)

1121/28;

1164/65.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS)

1975/1_57;

2035/26-26;

2077/12_8-11;

2213/24;

2239/3-53; 2

242/2_8-11;

2242/4_80, 3, 12;

2247/6_1-3;

2305/24_7-12;

2323/1-14.

Sürelî Yayınlar

Abenk

Hâkimiyet-i Milliye

Kitap ve Makaleler

Atatürk'ün Bütün Eserleri (2005) C. 16, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cepbeden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl, (2006) Der. Turgut Gürer, İstanbul.

Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, Atatürk'ün İstibbaratçıydım (2010) Haz. Sami Karaören, İstanbul.

Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları (2013) T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, C. I ve II, İstanbul.

- Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi* (2013) T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, C. I-II, İstanbul.
- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Programları 1914-1928* (2013) Yay. Haz: Murat Uluğtekin-M. Gül Uluğtekin, Ankara.
- AKGÜN Seçil Karal – ULUGTEKİN Murat (2000) *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*, C. I, Ankara.
- ARIKOĞLU Damar (1961) *Hatıralarım*, İstanbul.
- AZİZ K. Kemal (2014) *Hint Hilafet Hareketi (1915-1933)*, Yay. Haz: Necip Taylan, İstanbul.
- BAYUR Yusuf Hikmet (1983) *Türk İnkılabı Tarihi*, C. III, Kısım: 1, TTK, Ankara.
- (1987) *Hindistan Tarihi*, 3 Cilt, TTK, Ankara.
- CÖHCE Salim (2006) Türk İstiklal Mücadelesi ve Hindistan, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri, 31 Ekim-1 Kasım 2002*, TTK, Ankara, s. 127-215.
- ERSOY Mehmet Akif (1984) *Safabat*, Haz: Ömer Rıza Doğrul, 18. bs., İstanbul.
- GALİP Mübarek-Saadettin Y. Gömeç (2013) *Hindistan'da Türkler*, Ankara.
- KAÇIRA Mustafa Kurtkan (2016) Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerce Hindistan'a Gönderilen Türk Esirleri, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, C. 15, S. 29, s. 25-36.
- KELEŞYILMAZ Vahdet (1999) *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- KERİMOĞLU Hasan Taner (2012) Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptığı Yardımlar, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı II/2, s. 161-181.
- KESKİN Mustafa (1991) *Hindistan Müslümanlarının Millî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları (1919-1923)*, Kayseri.
- KHAN Ali Asghar (1993) Hint Müslümanlarının Türk Kurtuluş Hareketine Mali Yardımı (1919-1923), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 8/1, s. 203-217.
- (1971) *İstiklal Savaşında Hindistan Müslümanlarının Davranışı (1919-1923)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- KİŞİ Şule Sevinç (2020) Mübadele Sürecinde Hint Müslümanlarının Türkiye'ye Yaptıkları Yardımların Soruna Dönüşmesi (1923-1925), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XX, Sayı. 41, s. 541-578.
- KOCABAŞOĞLU Uygur (2001) *Türkiye İş Bankası Tarihi*, İstanbul.
- MÜDERRİSOĞLU Alptekin (1990) *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

- ÖKE Mim Kemal (1991) *Hilafet Hareketleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- (1988) *Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Millî Mücadelesi 'Hilafet Hareketi'*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZALP Kazım (1985) *Millî Mücadele*, C.1, 2 bs., TTK, Ankara.
- ÖZAYDIN Zuhâl (2003) The Indian Muslims Red Crescent Society's Aid to the Ottoman State During the Balkan War in 1912, *Journal of the International Society for the History of Islamic Medicine (JISHIM)*, Vol. 2, No. 4, October, s. 12-18.
- ÖZCAN Azmi (1992) *Pan-İslamizm Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)*, İstanbul.
- (1998) Hindistan Tarihi, *İslam Ansiklopedisi*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s. 75-81.
- (1998) Osmanlı Hindistan Münasebetleri, *İslam Ansiklopedisi*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s. 81-85.
- POLAT Ü. Gülsüm (2012) Hint Askerlerinin Singapur'daki İsyanı (1915), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVII- 2, s. 483-498.
- QURESHİ M. Naeem (1998) Hindistan Hilafet Hareketi, *İslam Ansiklopedisi*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s. 109-111.
- RAN Nazım Hikmet (1986) *Kuvayi Millîye*, 2. bs., Ankara.
- SADIQ Mohammad (2018) *Türk Devrimi ve Hindistan Özgürlük Hareketi*, Çev. Funda Keskin Ata, TTK, Ankara.
- SELEK Sabahattin (2000) *Anadolu İhtilali*, C.1, 9. bs., İstanbul.
- SEZER Cemal ve Ömer Metin (2013) Balkan Savaşlarından Millî Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri (1912-1922), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 32, Sayı 54, s. 167-182.
- SONYEL Salâhi R. (1986) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. II, TTK, Ankara.
- (1987) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. I, 2. bs., TTK, Ankara.
- SOYAK Hasan (1973) Rıza Atatürk'ten Hatıralar, C. I ve II, İstanbul.
- SOYLUER Serdal (2008) Balkan Savaşları Sırasında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardım Kampanyalarının Osmanlı Basınına Yansımaları, *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: 13, s. 91-118.
- ŞAHİN H. Hilal (2019) Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanlarının Tarihi Bağı ve Hindistan Hilafet Hareketi, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, s. 731-754.

UÇAROL Rifat (2006) *Siyasi Tarih (1789-2001)*, 6. bs., İstanbul.

URAL Selçuk (2006) Mütareke Döneminde İngilizlerin Elindeki Türk Esirleri ve Ortaya Çıkan Sorunlar, *Atatürk Yolu Dergisi*, S. 37-38, s. 187-210.

YASAMEE Feroze A. K. (2018) *Abdülhamit'in Dış Politikası, Düvel-i Muazzezama Karşısında Osmanlı 1878-1888*, İstanbul.

İnternet Kaynakları

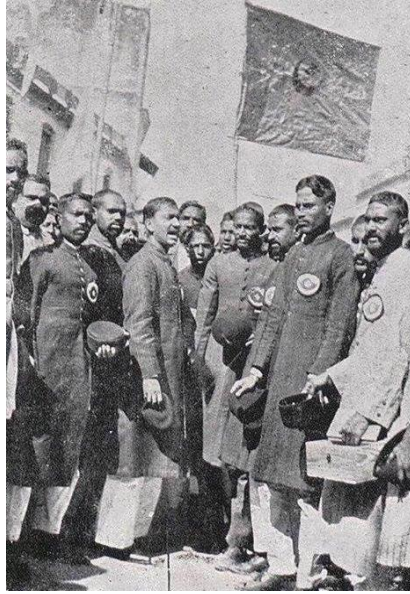
AKSÖZ Abdülkadir (2020) Hint Müslümanlarının Milli Mücadele'ye Maddi Yardımları, *GZT İnternet Sitesi*, 9 Ekim 2020, <https://www.gzt.com/mecra/hint-musulmanlarinin-milli-mucadeleye-maddi-yardimlari-3137327>(Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020)

HÜLAGÜ Metin (2018) Hint Müslümanlarının İş Bankası Öyküsü, *Süper Haber TV İnternet Sitesi*, <https://www.superhaber.tv/hint-musulmanlarinin-is-bankasi-oykusu-makale-138541> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020)

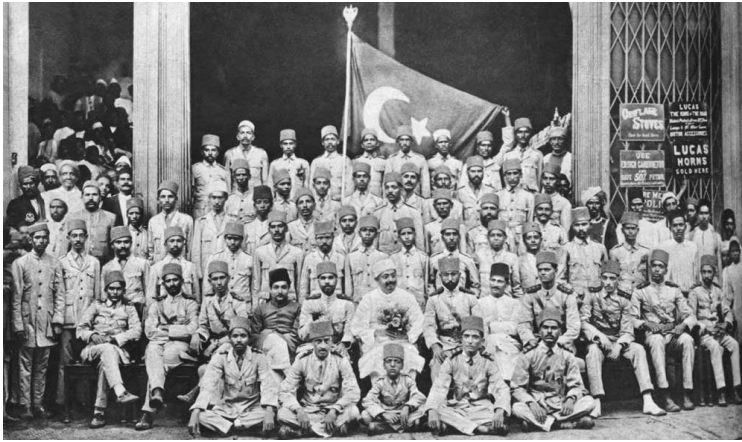
PAKMAN Bülent (2013) Myanmar'da Türk Esirler, *Pakman World Kişisel İnternet Blogu*, <https://bpakman.wordpress.com/turk-dunyasi/turk-esirlerin-yurek-burkan-drami/myanmarda-turk-esirler/> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020)

ŞİRİKÇİ Ömer Can (2013) Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları, *Türk.Org.Au İnternet Sitesi*, <https://www.turk.org.au/hindistan-musulmanlarinin-milli-mucadelede-turkiyeye-yardimlari/> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020)

Ekler⁷⁴

Resim 1- 1913'te Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti için yardım toplayan Hint Müslümanları

Resim 2- 1919'da kurulan Hint Hilafet Komitesi

⁷⁴ Fotoğraflar internetteki ilgili açık adreslerden alınmıştır: Ömer Can Şirikçi, “Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele’de Türkiye’ye Yardımları”, *Türk.Org.Au İnternet Sitesi*, 10 Kasım 2013, <https://www.turk.org.au/hindistan-muslumanlarinin-mill-i-mucadelede-turkiyeye-yardimlari/> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2020); Abdülkadir Aksöz, “Hint Müslümanlarının Milli Mücadele’ye Maddi Yardımları”, *GZT İnternet Sitesi*, 9 Ekim 2020, <https://www.gzt.com/mecra/hint-muslumanlarinin-mill-i-mucadeleye-maddi-yardimlari-3137327> (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2020).

Resim 3 ve 4 - Millî Mücadele sırasında Hint Müslümanlarının Hindistan'ın çeşitli şehirlerinde düzenledikleri Türkiye'ye yardım kampanyaları